

Lugn och förståelse är bättre än uniform och hårda nypor

Det akuta mötet mellan en psykiskt sjuk person och polismakten går inte sällan över styr. Fontänhuset i Stockholm vill ändra på det.

Text: Bitte Lundborg | Bild: Lena Katarina Johansson | [Prenumerera](#) | Artikel i [SocialPolitik nr 4 2009](#)

Hur ska jag som polis närma mig en psykotisk person? Skulle du ta till våld om någon stoppade dig? Hur ska vi poliser agera för att det ska bli rätt?

Frågorna var många på Polishögskolan i Solna när 144 blivande poliser från hela landet tog del av fyra personers tunga erfarenheter av psykisk sjukdom och deras möten med polismakten.

Denna annorlunda föreläsning ingår i polisutbildningen sedan tre år tillbaka. Initiativet kom från Fontänhuset i Stockholm och läraren Lotta Wallström, poliskommissarie, hakade på:

– Det är sällan blivande poliser får möta dem som drabbats. Det brukar ge starka upplevelser och ett annat perspektiv.

Psykisk ohälsa är vår tids stora folksjukdom. En av fyra personer kommer någon gång under sin levnad att behöva psykiatrisk vård upplyste Björn Asplund, chef för Fontänhuset i Stockholm, en verksamhet som arbetar för att stödja det friska hos psykiskt sjuka och lotsa dem in i gemenskap och arbete.

Fontänhus finns på tio platser i landet. En uppgift är att sprida kunskap och motverka fördomar om människor med psykisk ohälsa. Okunskap leder till fördomar som i sin tur leder till missförstånd som kan resultera i oönskade händelser. Idag är det fler unga än tidigare som tas in för att vårdas för

psykisk sjukdom.

– Det blir en utmaning för er poliser! Precis som andra medborgare har ni nog era bilder av psykiskt sjuka från media som tar fram våldet. Men ny forskning visar att 99 procent av alla våldsbrott begås av psykiskt friska personer som tagit alkohol eller droger, konstaterade Björn Asplund.

Henrik, 52, år har trettio års erfarenhet av psykvården. Han har bara tagits om hand av polis vid två tillfällen. Trots att det var i samband med svåra psykoser var det odramatiskt.

Henrik är utbildad jurist, har arbetat på advokatbyrå och skulle gå vidare till arbete och utbildning i Skatteverket. Men efter att hans sambo lämnat honom mådde han allt sämre. Väggarna hemma krympte, han kände sig hotad och flydde ut på gatan där han vandrade som en zombie. Det var tomt och tyst och han greps av panik: kärnvapenkrig har brutit ut! Han försökte hämta hjälp i Darwins utvecklingslära: Om han lade sig platt på marken skulle han kunna rädda sig själv genom att bli "ingenting". Ambulans och poliser kom och utan dramatik fördes han till sjukhuset, i hans föreställning ett koncentrationsläger.

I föreläsningssalen förvånar sig de blivande poliserna över att Henrik har så tydliga och klara minnesbilder av allt som utspelat sig under psykosen.

– Visst, bekräftar Henrik, världen är totalt förändrad fastän den ser likadan ut på ytan.

Hur ska man då bemöta en person i psykos?

– Gå inte med på det konstiga som personen tror och säger. Men ta personens bild på allvar och bekräfta "så ser du det". Fråga hur han mår och se på honom med "vänliga ögon".

"Vänliga ögon" är något som återkommer i det som de fyra medlemmarna i Fontänhuset berättar: ett mänskligt möte och ett lugnt bemötande kan få kaos att stillna.

– Skulle du ta till våld mot någon som vill stoppa dig? Frågar någon i publiken. Henrik svarar Nej och berättar att han i stället riktar våld mot sig själv. Nästan varje psykos har

lett till att han försökt ta livet av sig.

Enligt nationell statistik är det en av tio psykiskt sjuka som gör allvarliga självmordsförsök.

Det var knäpptyst i salen när Vallo och Börje berättade om livets tragedier och sorger. Precis som Henrik hade Vallo bara gott att säga om polisen. För ensamstående pappan Börje handlade det om många års kamp mot socialtjänst och familjehem för att få hem sin dotter.

När Lasse, 48 år, var civilingenjör i karriären kom depression och psykosor som blixtar från en klar himmel. Flera gånger lyckades han "snacka sig hem" efter att ha förts till sjukhus. Under en period kände han sig förföljd av alla, slog sönder sin lägenhet och spelade musik så det dånade i huset. När poliserna kom för att hämta honom bad han om fem minuters uppskov för att få lyssna på sin favoritlåt.

När Bruce Springsteen tonat ut sa den kvinnliga polisen: "Vilken fin musik du spelar, Lasse". Då lugnade sig hans kaos och han följde med ner till polisbilen. Andra gånger var polishämtningen tuffare, "släpades nerför trappan med buller och bång".

Hans uppmaning till polismyndigheten är att "spara på muskelbergen i uniform och skicka i stället civilklädda poliser, helst kvinnor. De är psykiskt starkare än männen".

Trots att många människor drabbas av psykisk ohälsa är det skamligt att bära på psykisk sjukdom. När Lasse berättar om sin bärsärkagång hemma i lägenheten konstaterar han att det är okej att skylla det som hände på fyllan. Det kan grannar godta. Däremot är det klart stigmatiserande med psykisk sjukdom.

Än i dag skäms han inför grannarna och smyger sig in till sin lägenhet. Det som skulle göra det lättare för psykiskt sjuka att bli mindre utpekade är om polishämtning kunde ske med civilklädda poliser i vanliga bilar.

Idag har Lasse behandling och medicin som hjälper honom att fungera. Fontänhuset ger struktur åt hans vardag.

– Tänk så mycket jobb ni poliser slipper tack vare Fontänhuset!

Fontänhuset i Stockholm är ett av tio klubbhus i Sverige. Grundtanken är att ta tillvara människors friska sidor genom arbete och vänskap. Här drivs ingen vård och behandling. Istället kommer personer som är, eller har varit, i kontakt med psykiatri frivilligt för att delta i arbete och gemenskap. Det är medlemmar och handledare som planerar och driver det dagliga arbetet.

Fountain House är en certifierad modell för psykiatrisk rehabilitering. Modellen kommer från USA och finns i många länder. Gemensamt för alla klubbhus i världen är 36 riktlinjer som utformats för att definiera verksamheten och stötta medlemmarnas rättigheter.

Fontänhusen arbetar för påverka attityderna i samhället visavi psykiskt sjuka. Ett exempel är samarbetet mellan Stockholms Fontänhus och Polishögskolan. Nu vill Lotta Wallström, Polishögskolan, och klubbhuschefen Björn Asplund utveckla det till fler tillfällen under polisutbildningens två och ett halvt år. Idén är att komplettera personliga möten och medlemmars berättelser med kunskaper om återhämtning från psykisk ohälsa. Till exempel är det inte så många som vet att två tredjedelar av dem som drabbats av psykisk sjukdom återhämtar sig till ett vanligt liv. Att påverka attityder är viktigt.

– Vi har en minister som kommit ut som homosexuell. Jag drömmer om att en riksdagsledamot ska komma ut om sin psykiska ohälsa, säger Björn Asplund.

Kanske blir detta verklighet nu när det pågår ett stort projekt, Attityduppdraget, som ska öka kunskapen om och förändra attityder till personer med psykisk sjukdom. Detta regeringsuppdrag drivs av Myndigheten för handikappolitisk samordning, Handisam, i samarbete med nationella patient-, brukar- och anhörigorganisationer.

Åter till aulan i Polishögskolan där samtalen efter mötet

visade att polisaspiranterna fått starka intryck:

- Det var ju personer som vilka som helst med olika bakgrund som varit med om tragiska saker.
- Jag funderade över hur många svåra händelser en människa kan klara av. Blev väldigt berörd.
- I media kommer bara det negativa kring psykisk sjukdom fram.
- Kan förstå att man blir rädd när en polis stövlar fram.
- Jättenyttigt att få veta hur vi bör agera.
- Jätteintressant! Vill ha mer av detta under utbildningen.
- Kan känna mig rädd för att hämta en psykiskt sjuk person, men nu inser jag att det kan handla om en ledsen människa.
- Det gäller att ha förståelse och mötas på samma nivå. Samla mod och erfarenhet.
- Vi satt fyra kompisar på rad och jag tänkte – kanske kan en av oss fyra råkar ut för psykisk sjukdom.

bitte.lundborg[at]comhem.se

Bitte Lundborg